

3. Бех І. Д. Виховання підростаючої особистості на засадах нової методології / Бех І. Д. // Педагогіка і психологія. – 1997. – №9. – С. 4-8.
4. Вишневецький Омелян. Віра і релігія в контексті завдань сучасного українського виховання / Вишневецький Омелян // Рідна школа.-1999.-№3.- С. 3-8.
5. Волкова С. В. Формування морально-ціннісних орієнтацій учнів 8-9 класів засобами українського та англійського фольклору : монографія / Волкова С. В. – Херсон: Айлант, 2006. – 129 с.
6. Макаренко А. С. З досвіду. Твори: В 7 т. / Макаренко А. С. – К.: Рад. Школа, 1954.-Т.5.- С. 284-301.
7. Національна доктрина розвитку освіти в Україні у XXI столітті. – К.:Шкільний світ, 2001.-24 с.
8. Основи національного виховання: Концептуальні положення / [В. Г. Кузь, Ю. Д. Руденко, З. О. Сергійчук, М. Г. Стельмахова та ін.]. – К.: Інформ. вид. центр "Київ".-1993.-Ч.1.-152 с.
9. Струманський В. П. Морально-ціннісне орієнтування виховної роботи / Струманський В. П. // Педагогіка і психологія.-1997.-№1.-С. 137-144.
10. Сухомлинська О. В. Сучасні цінності у вихованні: проблеми, перспективи / Сухомлинська О. В. // Шлях освіти. - 1991 - №1 - С.24-25.
11. Сухомлинський В. О. Вибрані твори: У 5 т. / Сухомлинський В. О. – К.: Радянська школа, 1976. – Т.1. – 654 с.; Т.2. – 670 с.
12. Сухомлинський В. О. Школа й природа / Сухомлинський В. О. // Радянська педагогіка. - 1970. - №5 - С.36.
13. Сухомлинский В. А. Избранные педагогические сочинения. В 3-х т. / Сухомлинський В. О. – М.: Педагогіка, 1970. – Т.1. - С.216.

УДК 371.315:811.133.1

Є.В. Яковенко-Глушенкова

КОГНІТИВНО-КОМУНІКАТИВНА СТРАТЕГІЯ ФОРМУВАННЯ КОМУНІКАТИВНОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ У МАЙБУТНІХ УЧИТЕЛІВ ФРАНЦУЗЬКОЇ МОВИ

Анотація. У статті на основі аналізу, синтезу та систематизації наукових джерел схарактеризовано об'єкти когнітивно-комунікативної стратегії формування усномовленнєвої комунікативної компетентності у майбутніх учителів французької мови.

Ключові слова: усне мовлення, комунікативна компетентність, французька мова, майбутні вчителі.

Yakovenko-Glushenkova Ye.V. Views on cognitive-communicative strategy of future French language teachers' oral speech communicative competence training.

Annotation. The article deals with analyses, systematization scientific views on cognitive-communicative strategy of future French language teachers' oral speech communicative competence training.

Key words: oral speech, communicative competence, French language, future teachers.

Постановка проблеми у загальному вигляді. Соціальні та політичні перетворення, стрімкий розвиток науки і техніки, зміна світоглядних орієнтирів і системи цінностей, що характеризують сучасний етап розвитку України, знаходять своє відбиття у пріоритетах сучасної освіти, основними векторами яких сьогодні є перехід до компетентнісної концепції професійної підготовки майбутніх фахівців, запровадження інтерактивних форм організації навчального процесу в закладах освіти усіх ступенів і поширення комунікативного підходу до навчання майбутніх учителів іноземних мов. Це посилює увагу науковців різних галузей на особистості студента як активного суб'єкта процесу професійно орієнтованої підготовки.

Беручи до уваги, що педагогічна взаємодія як основна сфера діяльності вчителів іноземної мови реалізується переважним чином через усне мовлення, а також те, що оновлення системи освіти, зокрема цілей, принципів, змісту відповідно до потреб сучасного суспільства відбувається з урахуванням особистісних властивостей і професійних інтересів майбутніх учителів іноземної мови, а насамперед їх фізіологічного та психологічного розвитку, набуває значення аналіз когнітивно-комунікативної стратегії формування у них професійно орієнтованої усномовленнєвої компетентності.

У сучасній науковій літературі віддається перевага дискретному підходу до вирішення питання формування комунікативної компетентності майбутніх учителів іноземної мови загалом і французької мови зокрема. Це виявляється у вузькій спеціалізації наукових

досліджень у цій галузі: психологічна характеристика студентів як соціальної групи, психологічна характеристика майбутніх учителів у контексті особистісного діяльнісного підходу, психологічна готовність майбутніх учителів до професійної діяльності, окреслення фонетичного, лексичного, граматичного мінімуму французької мови, необхідного для засвоєння майбутніми вчителями на кожному ступені підготовки, теоретичне обґрунтування та практична розробка методик формування різних аспектів професійної компетентності майбутніх учителів французької мови тощо. Поза достатньою увагою науковців залишається комплексне дослідження когнітивно-комунікативних передумов формування професійно орієнтованої усномовленнєвої компетентності в майбутніх учителів французької мови як суб'єктів вивчення не лише системи іноземної мови, але і культури, менталітету носіїв мови, яку вони вивчають, що вимагає певного рівня сформованості когнітивних властивостей особистості (спостережливості, емоційних, вольових, розумових якостей) та активізації її когнітивних процесів (мислення, уяви, запам'ятовування).

Аналіз останніх досліджень і публікацій. У науковій літературі можна виділити декілька аспектів дослідження когнітивно-комунікативних передумов формування професійно орієнтованої усномовленнєвої компетентності в майбутніх учителів французької мови. Особливості функціонування механізмів мовлення та спілкування як психічних процесів проаналізовано в науковій спадщині Л. Калмикової, О. Леонтєва, Б. Ломова, С. Рубінштейна, А. Хомського. Нейролінгвістичний аналіз процесу формування мовлення досліджено Т. Ахутіною, J. Varuk, Ch. Bouton, P. Boyer, J. Dubois, F.R. Luria. Психологічні засади організації навчального процесу викладено в наукових працях J. Charpentier, M. Crahay, G. Mialaret. Психологічні основи вивчення іноземної мови розкрито в доробку Ш. Амонашвілі, В. Артемова, О. Грейліх, І. Зимньої, С. Засєкіна, М. Кабардова. Соціокультурний аспект функціонування мови як продукту відображення особливостей світосприйняття у свідомості її носіїв є об'єктом дослідження Т. Грушевицької, Б. Гудкова, Д. Мацумото, О. Куликової, В. Попкова, А. Садохина, D. Cuche, R. Galisson, Ch. Puren.

Виділення не вирішених раніше частин загальної проблеми. Проведений аналіз вітчизняних і зарубіжних наукових праць свідчить, що аналіз когнітивно-комунікативних передумов формування професійно орієнтованої усномовленнєвої компетентності в майбутніх учителів французької мови не був предметом системного вивчення, що і зумовило актуальність нашого дослідження.

Формулювання цілей статті. Мета статті – проаналізувати, узагальнити й систематизувати сучасні вітчизняні та зарубіжні підходи до визначення нейролінгвістичних, психологічних, мовних, лінгвокультурологічних засад вивчення французької мови, що лежать в основі когнітивно-комунікативної стратегії формування професійно орієнтованої усномовленнєвої компетентності в майбутніх учителів французької мови.

Виклад основного матеріалу. Когнітивно-комунікативна стратегія, що забезпечує успішність реалізації процесу формування професійно орієнтованої усномовленнєвої компетентності в майбутніх учителів французької мови, є системою взаємопов'язаних засад декількох категорій (нейролінгвістичні, психологічні, мовні, лінгвокультурологічні). Розглянемо докладніше кожен з цих категорій та їхні взаємозв'язки.

Характеризуючи нейролінгвістичні механізми вивчення іноземної мови, варто зазначити, що у світовій науці немає єдиного підходу до вирішення цього питання. Найбільш поширеною є ідея L. Obler про те, що вивчення другої (у цьому разі іноземної) мови є причиною реорганізації системи мовлення і впливає на механізм конструювання мовлення першою мовою (у цьому разі домінантною – мовою, що на відміну від рідної, якою вимовлено перші слова, переважає у певний момент розвитку особистості [5, с.218-219]). Причину такого явища науковці вбачають у тому, що на початковому етапі вивчення іноземної мови права півкуля відіграє провідну роль. Але в міру її засвоєння ліва півкуля починає активізуватися і залучається до формування висловлювання цією мовою. Таким чином домінанта півкуля зазнає змін під час будь-якого акту мовлення, навіть домінантною мовою [8; 12]. Саме тому, з точки зору нейролінгвістики, в основі володіння однією мовою та кількома лежать різні соматичні передумови, що слід урахувати під час навчання французької. Тому під час професійно-педагогічної підготовки майбутніх учителів цієї мови спостерігається затримка

роботи кори головного мозку, що передбачає пролонгованість автоматизації вмій і навичок як базового процесу формування їхньої усномовленневої комунікативної компетентності.

Що ж до психологічних чинників формування усномовленневої комунікативної компетентності в майбутніх учителів французької мови, то їх доцільно схарактеризувати як єдність когнітивного й особистісного складників, поділ на які, звісно, є умовним і проведений суто з гностичної точки зору [3, с. 5].

Когнітивний розвиток особистості раннього дорослого віку, який збігається з періодом студентства – професійної підготовки майбутніх учителів французької мови, характеризується розквітом властивостей і процесів психіки індивідуума, а саме високим рівнем гнучкості пам'яті, максимальною швидкістю дій, переходу від авторитарного, дуалістичного типу мислення, тобто пошуку абсолютних істини та знання, поділу світу на «позитивний» та «негативний», до релятивізму, особливостями якого є плюралізм, прийняття багатьох конкурентних точок зору. Згодом когнітивний розвиток майбутніх учителів переходить на принципово новий етап функціонування логічного мислення, що виявляється в їхній здатності самостійно приймати рішення. Так, за твердження психологів, саме в цей період посилюється почуття соціальної відповідальності особистості, що в сукупності зі здатністю самостійно приймати рішення є важливим підґрунтям професійної підготовки майбутніх учителів у цей віковий період загалом і формування у них усномовленневої комунікативної компетентності зокрема [4, с. 560-600].

Що ж до особистісного розвитку майбутніх учителів, то сучасна психологічна наука віддає перевагу розвитку інтересу та мотивації до майбутньої професійної діяльності як основи успішної реалізації процесу формування їх франкомовної комунікативної компетентності [2, с. 9; 7]. Посилення інтересу та підвищення мотивації майбутніх учителів до вивчення французької мови передбачає формулювання адекватних завдань освіти, упровадження ефективних форм і методів роботи у процес формування їхньої франкомовної комунікативної компетентності, що ґрунтуються на дієвих принципах навчання, – все це є об'єктом педагогічних наукових пошуків і потребує детального обґрунтування (що виходить за межі нашого дослідження).

Характеристика мовних засад як складової усномовленневої комунікативної компетентності майбутніх учителів французької мови передбачає два аспекти дослідження, виділення яких зумовлено двома аспектами функціонування слова як одиниці мови – зовнішнім (звуковим) і внутрішнім (семантичним) [6, с. 259].

Дослідження зовнішнього аспекту мови передбачає вивчення фонетичних, граматичних і синтаксичних особливостей французької мови. Так, під час формування усної мовленневої комунікативної компетентності майбутніх учителів слід ураховувати такі риси фонетичної системи французької мови:

– на рівні просодії: 1) динамічний ритм, що реалізується завдяки точному дотриманню чергування наголошених і ненаголошених складів, через що ритм французької мови характеризується нередукованою вимовою як наголошених, так і ненаголошених складів; 2) переважання висхідного руху ритму, що на відміну від української мови характеризується низхідним ритмом;

– на фонематичному рівні: 1) французькому мовленню притаманні зв'язування, зчеплення та з'яння, що формують специфічну тональність смислових єдностей і мовлення в цілому: завдяки цим мовленнєвим явищам реалізується закон фонетичної гармонії звучання, що в науковій літературі прийнято називати французьким *legato*; 2) диференціація голосних переднього і заднього рядів, відкритих і закритих, чистих і носових, коректність артикуляції яких впливає на значення слова; 3) відсутність редукації у французькій мові пояснює чіткість вимови всіх голосних у мовному потоці; відсутність дифтонгів сприяє однорідності всіх голосних звуків, саме тому французькі голосні звучать від початку до кінця однаково чисто, без призвуків; 4) на відміну від української мови, система консонантизму характеризується відсутністю палаталізації: усі приголосні звуки – завжди тверді; 5) у кінцевому положенні французькі приголосні, на відміну від українських, не оглушуються: їх чіткість забезпечується досить енергійним розмиканням [1].

Особливу перепону для майбутніх учителів французької мови під час формування усномовленневої комунікативної компетентності становлять омонімічні граматичні структури,

диференціація яких можлива лише в контексті, та система функціонування прийменників. Адже навіть за наявності правил у більшості випадків їхнє вживання регламентовано еволюційним розвитком мови і вимагає запам'ятовування.

Хоча французькій мові порівняно з іншими мовами світу притаманна неважка синтаксична структура фрази, пильної уваги під час формування франкомовної комунікативної компетентності майбутніх учителів вимагають випадки інверсії підмета і присудка, вживання якої регламентується комунікативним типом фрази, способом дієслова-присудка, наявністю прислівникових зворотів та обставин на початку фрази [9].

Саме тому оволодіння майбутніми вчителями фонетичними, граматичними і синтаксичними особливостями франкомовної комунікативної компетентності вимагає регулярних тренувань артикуляції, ритму, слуху, а також перебудови фразових стереотипів на всіх рівнях (фонетичному, граматичному, синтаксичному). Успішність ж цього процесу залежить від когнітивного рівня розвитку особистості майбутнього вчителя, а саме його когнітивних процесів і властивостей.

Що ж до зовнішнього аспекту функціонування мови в контексті формування усномовленневої комунікативної компетентності в майбутніх учителів французької мови, у своєму дослідженні ми спираємося на твердження про те, що слово є «продуктом тривалого суспільно-історичного розвитку» [6, с. 259] і тому є безпосереднім відображенням свідомості людини. Яскравим прикладом, що демонструє вираження особливостей світосприйняття носіями мови у слові, є ідіоми, народні приказки та прислів'я. Так, для позначення безглуздої ідеї, нелогічної оповіді французи користуються виразом, дослівний переклад якої означає «не мати ні хвоста, ні голови» (*n'avoir ni queue ni tête*), а для позначення пильності як способу виконання будь-якої дії вживають ідіому «ходити по крашанках» (*marcher sur des oeufs*) [10].

Окремим об'єктом психолінгвістичних досліджень є особливості функціонування в мові приказок про місцевості, регіони, представників різних національностей. Зокрема дія, зроблена крадькома, у французькій мові позначається як дія, зроблена «по-швейцарськи» (*faire quelque chose en suisse*) [10]. Неприязнь французів до англійців є загальновідомою у світі. Саме тому у французькій мові побутує приказка «З Англії не приходять ні гарний вітер, ні добра війна» (дослівний переклад) (*D'Angleterre ne vient bon vent ni bonne guerre*). Оскільки вправність басків ще з часів Середньовіччя була загальновідома не лише у Франції, але і далеко за її межами, то у французькій мові дотепер побутує вираз «бігти та стрибати, як баск» (*courir, sauter comme un Basque*) [11].

Зрозуміло, що адекватна медіація наведених ідіом і приказок виключає їх дослівний переклад і вимагає пошуку аналогів, ідентичних за змістом, а не за формою, або ж коректну інтерпретацію їхнього змісту в довільній формі.

Таким чином, оперування (уживання у власному мовленні, розуміння та медіація) ідіоматичними виразами, приказками та прислів'ями, що є однією зі складових усномовленневої комунікативної компетентності, потребує особливої уваги та тренувань майбутніх учителів французької мови. А це у свою чергу передбачає засвоєння не лише мовного матеріалу, але і реорганізацію культурного і світоглядного рівнів розвитку особистості, що лежать в основі розуміння, вивчення й засвоєння мовних одиниць різних категорій – складових мовленневої діяльності та дискурсу в цілому. Адже саме в дискурсі знаходять своє відбиття значення досліджуваних одиниць, їх конотації, асоціації зокрема та свідомість носіїв мови загалом, що є об'єктом системного дослідження лінгвокультурології.

Що ж до лінгвокультурологічних засад когнітивно-комунікативних передумов формування усномовленневої комунікативної компетентності, то варто звернути увагу на те, що під час вивчення іноземної мови посилення стереотипів рідної мови й культури, а також упереджене ставлення до іноземної спостерігається частіше, ніж їхнє послаблення, а це в свою чергу передбачає потребу подолання етноцентризму рідної мови під час вивчення іноземної за рахунок позитивного ставлення передусім до країни, культури, народу, мова яких вивчається.

Висновки з даного дослідження. Таким чином результати аналізу узагальнення й систематизації наукових джерел із когнітивно-комунікативної стратегії формування професійно орієнтованої усномовленневої компетентності у майбутніх учителів французької мови доводить взаємопов'язаність і системотворчий характер нейролінгвістичних, психологічних, мовних,

лінгвокультурологічних засад вивчення французької мови.

Перспективи подальших розвідок. Висновки нашого дослідження можуть бути використані під час теоретичного обґрунтування і практичної розробки методики формування усномовленневої комунікативної компетентності в майбутніх учителів французької мови з метою оптимізації процесу розвитку їх професійної компетентності, що є перспективами подальших наукових пошуків.

Список використаних джерел

1. Андрієвська Е. М. Сучасна французька вимова. Теорія і практика : навчальний посібник / Елла Миколаївна Андрієвська, Марія Яківна Дем'яненко. – К. : Видавничо-поліграфічний центр «Київський університет», 2004. – 225 с.
2. Бігич О. Б. Психологічна характеристика студента як суб'єкта навчальної діяльності у світлі особистісно-діяльнісного підходу / Оксана Борисівна Бігич // Проблеми сучасної методики навчання іноземних мов: вісник Київського державного лінгвістичного університету. Дослідження молодих вчених. Серія «Педагогіка та психологія». (Методика навчання іноземних мов): [від. ред. С.Ю. Ніколаєва]. – Вип. 1. – К.: КДЛУ, 1998. – С. 3-10.
3. Бігич О. Б. Особистісно-діяльнісний розвиток молодшого школяра на уроці іноземної мови : монографія / Оксана Борисівна Бігич. – К. : Вид. центр КНЛУ, 2010. – 138 с.
4. Крайг Г. Психология развития / Грэйс Крайг, Дон Бокум. – 9-е изд. – СПб. : Питер, 2007. – 940 с.
5. Леонтьев А.А. Основы психолингвистики / Алексей Алексеевич Леонтьев. – М. : Смысл, 1999. – 287 с.
6. Психологія та педагогіка : підручник / [С. Д. Максименко, М. Б. Євтух, Я. В. Цехмістер, О. О. Лазуренко] // К. : Видавний Дім «Слово», 2012. – 584 с.
7. Сечейко О. В. Розвиток професійно значущих якостей практичних психологів під час навчання у вищому навчальному закладі / О. В. Сечейко // Вісник Київського державного лінгвістичного університету. Серія «Педагогіка та психологія». – К., 2003 – Вип. 6. – С. 281-287.
8. Bouton Ch. La neurolinguistique / Charles Bouton // Vendôme : Imprimerie des Presses Universitaire de France. 1999. – 127 p.
9. Boulet R. Grammaire expliquée du français Intermédiaire / Avancé / Roxane Boulet. – Paris : Clé intenational, 2007. – 337 p.
10. Chollet I., Robert J.-M. Les expressions idiomatiques / Isabelle Chollet, Jean-Michel Robert. – Paris : Clé intenational, 2008. – 224 p.
11. De Carlo M. L'interculturel / Maddalena de Carlo. – Paris : Clé intenational, 1998. – 126 p.
12. Obler L.K., Gjerlow K. Language and the Brain / Loraine K. Obler, K. Gjerlow // Cambridge University Press, 1999. – 206 p.